

آيا اهل سنت عراق به دنبال استقلال هستند؟ بخش نخست

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجموعه مقالات

آیا اهل سنت عراق به دنبال استقلال هستند؟
بخش نخست

کاری از اندیشکده راهبردی تبیین

وبسایت اندیشکده: www.Tabyincenter.ir

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، چهارراه فرمانیه، خیابان بوستان، خیابان نسترن، پلاک ۳۲

کد پستی: ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۴

تلفن: ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمایر: ۲۶۱۵۳۳۲۹

فهرست

مقدمه / ۲

هیئت علمای مسلمین عراق؛ نه به بغداد، نه به تجزیه، بله

به اقلیم! / ۵

جماعت علمای عراق؛ با بغداد و علیه تجزیه طلبان / ۹

حزب اسلامی عراق؛ پیش به سوی اقلیم سنی / ۱۱

منابع / ۱۴

(جهت دسترسی آسان تر به مطالب، می‌توانید روی عنوان مورد نظر کلیک کنید)

مقدمه

عراق از آن دست کشورهایی است که احتمالاً تا سال‌های متمادی، امکان‌سنجی تجزیه در آن یکی از سوژه‌های ژورنالیستی و پژوهشی محسوب خواهد شد. نبود یک وحدت و هویت ملی منسجم، به مثابه چتری که آحاد ملت عراق را پوشش دهد، از جمله دلایل بروز و ظهور سیاسی و میدانی هویت‌های قومی و مذهبی در این کشور محسوب می‌شود. این، البته ریشه در تاریخ دارد. دولت‌سازی و ملت‌سازی تحمیلی که با قرارداد شوم سایکس-پیکو در سال ۱۹۱۷ بر سر میراث امپراتوری عثمانی آوار شد، زودتر از هر جای دیگر، در عراق تازه تاسیس شده خود را آشکار ساخت. [۱] حتی اگر از اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ توسط ایالات متحده آمریکا و متحدانش هم یاد نشود، همین قرارداد سایکس-پیکو، گویای نقش «مداخلات خارجی» در وضع کنونی عراق خواهد بود. توزیع قدرت،

صرفاً در میان عرب‌های سنی بدون نگاه به شیعیان، اکراد، ترکمن‌ها و ... و حتی سرکوب‌اینان با سیاست‌های فرهنگی-اجتماعی هم‌چون جابجایی‌های جمعیتی و پای‌کوبیدن بر سیاست تعریب در مدارس و ... همه از پیامدهای سیاست انگلیس در منطقه است. حتی زمانی که عراق در فضای جنگ سرد، تمام‌قد در بلوک شرق ایستاد، قدرت، چنان برای دولت‌مردان این کشور مزه‌کرد که آن‌چه انگلیس در این کشور کاشته بود را حالا بدون او، درو می‌کردند! همین عدم توازن در توزیع قدرت میان گروه‌های مختلف قومی و مذهبی هم باعث شد تا وقتی صدام سقوط کرد و شیعیان در انتخاباتی دموکراتیک، طبق پیش‌بینی‌های مبتنی بر میزان جمعیت، عمده کرسی‌های پارلمان را از آن خود کردند، اهل سنت عراق حتی اگر خود را تماماً با صدام و حزبش هم هم‌صدا نمی‌دید، به این تغییر عادلانه در قدرت معترض شود. نگاهی به کنش‌های انتخاباتی گروه‌های اهل سنت در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ گویای نوعی سردرگمی است؛ آیا

در همه پرس‌و‌پرسی قانون اساسی شرکت کنیم؟ آیا در انتخابات پارلمانی شرکت کنیم؟ اهل سنتی که تا پیش از ۲۰۰۳ خود را با وجود برخی انتقادات به صدام در راس قدرت می‌دید، حالا باید برای حضور و مشارکت در نظامی جدید تصمیم می‌گرفت. گزینه‌های متفاوتی روبروی آن‌ها بود؛ پذیرش و مشارکت در نظام جدید در عین حفظ رویکرد انتقادی، عدم پذیرش ساختارهای جدید و تحریم آن با دورویکرد تخریبی و انزواگرایانه، تلاش برای استقرار فدرالیسم در عراق و دستیابی به مدلی شبیه اقلیم کردستان و در نهایت تجزیه طلبی و ساز جدایی سیاسی و سرزمینی از حکومتی که عمده‌اش در دست شیعیان است.

این مقاله بر دو گزینه‌ی فدرالیسم و تجزیه طلبی تمرکز کرده و به بازخوانی رویکردهای برخی گروه‌ها و نخبگان سیاسی اهل سنت نسبت به این دو گزینه، در شرایط جدید عراق خواهد پرداخت. اگر تا پیش از مانور قدرت داعش در عراق، عمده‌ی اهل سنت و نخبگان آن مخالف گزینه فدرالیسم بودند، حالا در این نظر، تغییرات معناداری رخ داده است که در ادامه بررسی می‌شود...

اندیشکده راهبردی تبیین

هیئت علمای مسلمین عراق؛ نه به بغداد، نه به تجزیه، بله به اقلیم!

این گروه در ۱۴ آوریل ۲۰۰۳ به ابتکار عده‌ای از روحانیون اهل سنت خارج از عراق در امارات متحده عربی و برخی از کشورهای عرب خلیج فارس تشکیل شد. این گروه خیلی زود وارد سیاست شد و خود را با اصرار به عنوان نماینده عرب‌های اهل سنت عراق مطرح کرد و گفت که عالی‌ترین مرجع دینی آن‌هاست، آن‌هم در برابر مرجعیت شیعی مستقر در نجف. اگرچه این ادعا برای بسیاری از اهل سنت خوشایند نبود، هیئت علمای مسلمین عراق توانست با به‌کارگیری روش‌های مختلفی زعامت خود را جا بیندازد. البته برخوردهای زیادی هم با سایر گروه‌های سیاسی و دینی اهل سنت پیدا و روابط خود را با بسیاری از آن‌ها تیره کرد، ولی حمایت کشورهای عربی اسلامی را تماماً به خود اختصاص داد. [۲]

در بررسی مواضع این گروه در خصوص تجزیه در سال‌های اشغال عراق توسط آمریکا و متحدانش، نکات جالبی وجود دارد؛ در سال ۲۰۰۵، این گروه از عراقی‌ها دعوت کرد که در همه‌پرسی مربوط به پیش‌نویس قانون اساسی رای منفی دهند چرا که این قانون اساسی را لایحه‌ی تجزیه عراق می‌دانست. [۳]

طبیعی است که چنین گروهی که تحت تاثیر و حمایت‌های برخی کشورهای عربی منطقه است، نگاه مثبتی به ایران نداشته باشد. اما فهم تصویری که آن‌ها از ایران دارند و نسبت این تصویر با تجزیه عراق، می‌تواند قابل توجه باشد. حارث الضاری رئیس هیئت علمای مسلمین در مصاحبه‌ای گفته بود که ایرانیان برنامه‌ای دارند که دارای ابعاد سیاسی، اقتصادی، قومی و تاریخی است. جنبه سیاسی این برنامه آن است که عراق را کوچک و کم‌اهمیت جلوه دهند و نقش آن را در منطقه تضعیف کنند. این کار را به این ترتیب دنبال می‌کنند که عراق را دست به گریبان با مشکلات نگه دارند و درحالی‌که از تجزیه

باشد.

به این علت است که ایران، فدرالی بودن عراق که هدف حکیم و امثال حکیم است را تأیید می‌کند، به آن امید که طرح فدرالی موجب تجزیه شدن عراق شود تا ایرانی‌ها بتوانند یک منطقه ویژه حفاظت شده در آن برای خود به وجود آورند. البته طرف‌های دیگری هم غیر از ایران هستند که همین هدف را دارند و در راس آن‌ها یهودیان، اکراد و... می‌باشند. مطلب دیگر، جنبه تاریخی برنامه ایران در مورد عراق است؛ به این ترتیب که ایرانی‌ها آرزو دارند بخش‌های جدا شده از سرزمین فارس قدیم را مجدداً تصاحب کنند و این بخش‌ها به نظر آنان، از بصره تا مدائن است و برخی از آن‌ها به این هم بسنده نمی‌کنند و می‌گویند از بصره تا سامراست. [۴]

اما در مواضع این گروه در قبال اشغال بخش‌هایی از عراق توسط داعش نیز می‌توان حساسیت نسبت به تجزیه عراق را مشاهده کرد. حارث الضاری که در سال ۲۰۱۵ فوت

کرد، از اقدام داعش در اعلام خلافت در عراق انتقاد کرده و گفته بود که این اقدام، زمینه ساز تجزیه و تقسیم عراق خواهد شد. [۵]

در سایت رسمی هیئت علمای مسلمین عراق، برنامه‌ی این هیئت برای حل مشکلات عراق قابل مشاهده است. این برنامه که عنوانش «مشروع العراق الجامع» می‌باشد، آشکارا بر وحدت و حفظ تمامیت ارضی و استقلال عراق تاکید کرده است. [۶] با روی کار آمدن ترامپ در ایالات متحده آمریکا، سایت هیئت در مقاله‌ای به بررسی برنامه ترامپ برای تجزیه عراق پرداخته و نوشت: «ترامپ به سوی تجزیه عراق خواهد رفت تا بالاترین سطح سیطره بر این کشور را محقق سازد.» [۷]

با توجه به آن چه آمد، می‌توان گفت که هیئت علمای مسلمین در عراق به عنوان یکی از گروه‌های مهم اهل سنت در این کشور، اعتقادی به تجزیه این کشور نداشته و نسبت به طرح‌های داخلی و خارجی‌ای که چنین خطی

را پیگیری می‌کنند، حساس است. البته با فوت حارث الضاری و به ریاست رسیدن فرزندش مثنی حارث الضاری، به نظر می‌رسد این جریان به شکل‌گیری یک اقلیم سنی قابل تمایل دارد. گفته شده است که رئیس کنونی جماعت، در یکی از نشست‌هایی که در خارج از عراق و برای هماهنگی جهت ایجاد اقلیم سنی برگزار شده بود، شرکت کرده است. [۸] البته از منظر او، اقلیم سنی به معنای تجزیه عراق نیست.

جماعت علمای عراق؛ با بغداد و علیه تجزیه طلبان

جماعت علمای عراق که می‌توان آن را همراه‌ترین گروه اهل سنت با دولت بغداد دانست، کاملاً مخالف تجزیه عراق و حتی تشکیل یک اقلیم مجزا برای اهل سنت این کشور می‌باشد. خالد الملا رئیس این جماعت در خصوص اقلیم سنی گفته است: «در پشت پرده‌ی دعوت‌ها برای

ایجاد اقلیم سنی، دست‌های خارجی‌ها قرار دارد. این منطقه را نباید اقلیم سنی نامید چرا که به دست القاعده و حزب بعث ایجاد می‌شود. اهالی موصل از به حاشیه‌راندن اهل سنت سخن نمی‌گویند چرا که داعش، آن‌ها را کشته، گرسنگی داده و مردان و زنان‌شان را اعدام کرده است.» [۹]

او هم‌چنین بر این باور است که «اقلیم سنی، تخریب وطن است که اهل سنت در آن، بزرگ‌ترین خسران دیده خواهند بود. مردم سنی عراق آگاه‌تر و باهوش‌تر از مکر داعش هستند و هرگز به جدایی از فرزندان وطن‌شان راضی نخواهند شد.» [۱۰]

خالد الملا نسبت به همایشی که اواسط فوریه ۲۰۱۷ در ژنو و با هدف بررسی «اقلیم سنی» برگزار شد هم گفته است: «تعجب می‌کنیم که چرا چنین نشست‌هایی در بغداد برگزار نشده و در کشورهای اروپایی برگزار می‌شود؟ چرا از اشخاص ملی اهل سنت یا شیعه دعوت نمی‌شود؟ برخی مشارکت‌کنندگان در نشست ژنو، در گذشته برنامه‌هایی داشتند که جزادیت و آزار برای اهل سنت، دستاوردی

نداشت و این نشست هم چنین آسیب‌هایی را افزایش داده و موجب مشکلات داخلی شده و آن‌ها را حل نمی‌کند.» او ضمن این که طرح تشکیل اقلیم سنی را در مقابل وحدت عراق عنوان کرد، نسبت به تلاش مشارکت‌کنندگان در نشست ژنو برای تشکیل لابی برای قرار دادن طرح اقلیم سنی در دستور کار سازمان ملل، هشدار داد. [۱۱]

حزب اسلامی عراق؛ پیش به سوی اقلیم سنی

حزب اسلامی یک جمعیت سیاسی-اسلامی است که در سال ۱۹۹۱ تاسیس شد تا بیرون از عراق دست به فعالیت‌های اسلامی بزند و در محافل اپوزیسیون عراق، نماینده اهل سنت این کشور باشد. از دید این حزب، اسلام منبع قدرت و پیشرفت حقیقی و تنها عامل اتحاد کل عراق با همه قومیت‌ها و طوایفش است. از جمله اهداف حزب اسلامی این است که عراق باید متحد و یکپارچه باشد و نباید

میان شهروندان براساس جنسیت، تفرقه‌ای وجود داشته باشد. عراق بخشی از امت عرب است که باید متحدانه در قالب یک کشور براساس اسلام وجود داشته باشد. [۱۲] در بخشی از سایت این حزب که به معرفی آن پرداخته، آمده است: «عراقی.. [حزب] اسمی جز این نمی‌شناسد.. برای همه‌ی عراقی‌ها فعالیت می‌کند.. میدان عمل او از زاخو (در شمالی‌ترین نقطه عراق) تا فاو (در جنوب شرقی عراق) است.. و مرکز آن در خانه‌ی هر عراقی اصیلی است.» [۱۳]

در برنامه‌ای سیاسی حزب اسلامی عراق در سال ۲۰۱۲ نیز بر وحدت ملی تاکید بسیار شده است. نکته قابل تامل در این برنامه این است که اگرچه حزب اسلامی از فدرالیسم برای کردها یاد کرده اما آن را مثبت دانسته و بلافاصله بر ضرورت تحکیم وحدت ملی پای فشرده است. [۱۴] اما در سال ۲۰۱۴، هفتاد روز پس از اشغال موصل توسط داعش، ایاد سامرائی در مقاله‌ای که در سایت شخصی‌اش منتشر کرد، ویژگی‌های برنامه‌ی اهل سنت در عراق را بیان کرد. او این بار و برخلاف برنامه سیاسی حزب در سال ۲۰۱۲، آشکارا

از «اقلیم سنی» سخن گفته است.

برخی از ویژگی‌های یک برنامه سنی پیشرفته از منظر او عبارت‌اند از؛ مسیر سیاسی و تأیید منطقه‌ای و بین‌المللی، محکومیت تروریسم و اجتناب از آن، تشکیل اقلیم بر اساس قانون اساسی و تحکیم دموکراسی در اقلیم سنی و عراق. [۱۵] سامرائی بعدها در مقاله‌ای دیگر، به انتقاداتی که در خصوص حمایت او از اقلیم سنی مطرح شده بود، پاسخ داد و این‌که تشکیل اقلیم منجر به تجزیه عراق می‌شود را رد کرده و اتفاقاً مدعی شد که اعتراض به تشکیل اقلیم، به خصوص اگر در چارچوب قانون اساسی نباشد، منجر به تجزیه عراق خواهد شد. [۱۶] خبرهایی در خصوص نقش آمریکا در خصوص تشکیل اقلیم سنی و روابط ایاد السامرایی با واشنگتن نیز منتشر شده است. [۱۷]

لازم به ذکر است که طارق الهاشمی معاون اسبق رئیس جمهور وقت عراق که به دلیل همکاری با گروه‌های تروریستی از عراق فرار کرد، یکی از چهره‌های شاخص

حزب اسلامی عراق است که اکنون نیز، تشکیل اقلیم سنی
راپیگیری می‌کند.

منابع:

[۱] . خلیل‌الله سردارنیا. درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی
خاورمیانه. تهران. نشر میزان. ۱۳۹۴، ۱۰

[۲] . حسن لطیف الزبیدی، نعمه محمد العبادی، عاطف لافی
السعدون. عراق در جستجوی آینده. ترجمه‌ی علی شمس. تهران.
موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور. ۱۳۹۴، صص ۲۹۹-۲۹۷
[۳] . همان. ۳۰۱.

[۴] . «حوار صریح مع الشیخ حارث الضاری بعد مذکره الاعتقال».
مجله العصر. ۲۰ دسامبر، ۲۰۰۶ قابل مشاهده در؛

<http://alaszr.ws/articles/view/8446/>

[۵] . [http://www.farsnews.com/newstext.
php?nn=13930411000620](http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930411000620)

[۶] . «مبادره هیئته علماء المسلمین فی العراق مشروع (العراق
الجامع)». سایت رسمی هیئت علمای مسلمین عراق. ۱۵ آگوست
۲۰۱۵، قابل مشاهده در؛

<http://www.iraq-amsi.net/ar/81779>

[۷] . طلعت رمیح . «ترامب .. البعد الآخر فی تقسیم العراق» .
سایت رسمی هیئت علمای مسلمین عراق . ۲۸ ژانویه ۲۰۱۷ قابل
مشاهده در؛

<http://www.iraq-amsi.net/ar/92774>

[۸] . «إسطنبول تجمع «سنه» عراقیین ... بحضور سعودی -
قطری» . الأخبار . ۱۰ مارس ۲۰۱۷ قابل مشاهده در؛

<http://www.al-akhbar.com/node/273877>

[۹] . [http://manber.ch/old/news.](http://manber.ch/old/news.php?action=view&id=25358)

[php?action=view&id=25358](http://manber.ch/old/news.php?action=view&id=25358)

[۱۰] . [http://burathanews.com/arabic/](http://burathanews.com/arabic/news/305817)

[news/305817](http://burathanews.com/arabic/news/305817)

[۱۱] . [http://www.almuraqeb-aliraqi.org/](http://www.almuraqeb-aliraqi.org/archives/71868)

[archives/71868](http://www.almuraqeb-aliraqi.org/archives/71868)

[۱۲] . حسن لطیف الزبیدی ، نعمه محمد العبادی ، عاطف لافی
السعدون . ص ۳۱۱

[۱۳] . «من نحن؟» سایت رسمی حزب اسلامی عراق . قابل مشاهده
در؛

<http://www.iraqiparty.com/presentation/>

[۱۴] . این برنامه در سایت ایاد سامری دبیرکل حزب اسلامی عراق

قابل مشاهده است؛

<http://ayadalsamarraie.com/item/2.aspx>

[۱۵]. «السامرائی یطرح ملامح المشروع السنّی فی العراق». الوکاله الاخباریه. ۲۷ آگوست، ۲۰۱۴ قابل مشاهده در؛

[http://www.ikhnews.com/index.](http://www.ikhnews.com/index.php?page=article&id=129544)

[php?page=article&id=129544](http://www.ikhnews.com/index.php?page=article&id=129544)

[۱۶]. ایاد السامرائی. «حول (المشروع السنّی) من جدید». سایت رسمی حزب اسلامی عراق. ۳۱ آگوست، ۲۰۱۴ قابل

http://www.iraqiparty.com/politics_item/7766/

[۱۷]. به عنوان نمونه؛ «لماذا هددت واشنطن بسحب تأییدها للاقليم السنّی؟». الجورنال. قابل مشاهده در:

<http://yon.ir/nQiCB>

آزادسازی موصل و پایان حضور سازمانی داعش در عراق، آغاز موارد دیگری است که می‌تواند عراق را برای سال‌ها درگیر خود سازد. اقلیم‌خواهی اهل سنت عراق که به نوعی استقلال‌خواهی محدود تعبیر می‌شود، یکی از این موارد است. آیا اهل سنت عراق در پی چنین امری هستند؟

www.Tabyincenter.ir

نشانی پایگاه اینترنتی:

۰۲۱-۲۶۱۵۳۳۳۹

شماره تماس جهت اعزام سخنران:

@Tabyincenter

شبکه (کانال) اندیشکده راهبردی تبیین در تلگرام: